

Олена Прищепя

ВИЩА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА НА РІВНЕНЩИНІ: ВІХИ ІСТОРІЇ (1944–60-І РР.)

У статті на базі архівних джерел проаналізовано умови функціонування та результати діяльності у 40-60-х рр. ХХ ст. Рівненського державного вчительського (з 1953 р. педагогічного) інституту.

Ключові слова: Рівне, вчительський інститут, педагогічні кадри, матеріально-побутові умови, ідеологічний тиск.

В статье на основе архивных источников проанализированы условия функционирования, а также результаты деятельности в 40-60-ые гг. ХХ ст. Ровенского государственного учительского (с 1953 г. педагогического) института.

Ключевые слова: Ровно, учительский институт, педагогические кадры, материально-бытовые условия, идеологическое давление.

The article based on the archive sources, analyzes the conditions under which Rivne State Teaching (since 1953 – Pedagogical) Institute was run and the results of its activities in the 40s-60s of the 20th c.

Key words: Rivne, teaching institute, pedagogical staff, living conditions, ideological pressure.

В періоди важливих суспільних трансформацій, які відбувалися на теренах українських земель упродовж ХХ ст. нагальним завданням держав, до складу яких вони входили, виступала підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів. Під особливою опікою це питання перебуває і в сучасній Українській державі. На сьогодні в освітньому просторі України науково-педагогічний потенціал Рівненської області представлений вагомими здобутками насамперед чотирьох державних вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Поміж них одне з провідних місць належить Рівненському державному гуманітарному університету, традиції якого були започатковані Рівенським вчительським інститутом, відкритим у 1940 р. Щоб належно оцінити сучасний стан вищої педагогічної освіти на Рівненщині, на нашу думку, доцільно продовжити з'ясування проблеми формування педагогічних кадрів у цьому регіоні України в історичному аспекті.

Важливим етапом у підготовці високопрофесійних педагогічних кадрів на Рівненщині стали перші повоєнні десятиріччя радянської доби (40–60-і рр. ХХ ст.). Головними підрозділами, які здійснювали тоді підготовку вчителів, були педагогічні училища (Острозьке, Дубенське, Костопільське, Сарненське), а також Ровенський державний вчительський інститут (з 1953 р. реорганізований у педагогічний інститут) – перший вищий навчальний заклад у Рівненській області.

Метою даної статті виступає з'ясування умов функціонування та результатів діяльності вищого педагогічного закладу на Рівненщині у післявоєнну добу.

Зазначимо, що історіографічний доробок цієї проблеми досить скромний. Відомий поки що єдиний тематичний збірник з історії першого вищого педагогічного вузу на Рівненщині, випущений з нагоди 25-річчя його заснування. Упорядниками цієї праці стали тодішній ректор інституту Павло Васильович Йова та завідувач кафедри української літератури Петро Якимович Лещенко [34]. До збірника увійшли 18 публікацій провідних викладачів інституту та завідувачів кафедр, а також бібліографія друківаних праць викладачів. Узагальнений нарис з історії вузу 40–60-х рр. належить П. В. Йові, який опублікував цей матеріал і в газеті «Червоний прапор» – органі Ровенського ОК КП (б)У від 27 березня 1965 р. [30, с. 5–26; 29]. В низці публікацій обласної преси, в яких висвітлювалася діяльність Ровенського вчительського інституту 40–60-х рр. виділимо статті Г. І. Хромова [37], С. Міщишина [31].

Джерельною базою для підготовки цієї публікації послужили насамперед неопубліковані матеріали з історії вузу, які зберігаються в Державному архіві Рівненської області (ф. р-479) та Рівненському обласному краєзнавчому музеї.

Як відомо, Ровенський державний вчительський інститут підготовки вчителів 5–7-х класів для неповної середньої школи розпочав на початку 1940 р. Довоєнного випуску студентів Ровенського вчительського інституту не було, оскільки навчання було перерване 22 червня 1941 р. нападом нацистської Німеччини на Радянський Союз.

Вже 28 червня 1941 р. м. Рівне було захоплене військами вермахту. Впродовж окупаційного періоду у стінах його навчального корпусу (сучасна вул. Остафова, 31) розміщувався господарський відділ рейхскомісаріату «Україна» [17, арк. 3]. Для потреб персоналу цієї окупаційної установи всередині приміщення було зроблене перепланування й поставлені стіни-перегородки, які розділили його на маленькі службові кімнати. Незважаючи на знищення меблів, навчаль-

ної літератури, виведені лютими морозами з ладу котли і труби парового опалення – сама будівля Ровенського вчительського інституту вціліла.

2 лютого 1944 р. Рівне було визволене від німецьких загарбників радянськими військами. Однак місто піддавалося нищівним бомбардуванням ворожою авіацією ще майже впродовж півроку. Найбільших матеріальних збитків приміщенню вчительського інституту завдали повітряні нальоти, здійснені 5 і 18 травня 1944 р.: були повністю вибиті вікна, частково з північної сторони зруйновані рами, зірвані з петель двері, в багатьох місцях зі стелі впала штукатурка. За даними акту про збитки, завдані нацистськими загарбниками, їх загальна сума (включаючи вартість зруйнованого, а також кошти, необхідні на відновлення будівлі) сягала більше 1,8 млн. руб. [18, арк. 1].

Підставою для відновлення роботи Ровенського вчительського інституту послужила постанова виконкому Ровенської обласної Ради депутатів трудящих від 5 червня 1944 р. Керуючись постановою РНК УРСР ч. 499 від 15 травня 1944 р. виконком облради поновив роботу інституту у складі лише двох факультетів: мови й літератури (українське та російське відділення) та фізико-математичного [15, арк. 5]. Зазначимо, що у 1940–41 рр. у Ровенському вчительському інституті функціонував ще й історичний факультет [35, с. 89]. Оскільки вищі та середні педагогічні навчальні заклади східних областей України не могли задовольнити на той час потреб у забезпеченні Рівненської області вчительськими кадрами, вчительський інститут мав хоча б частково допомогти розв'язати цю проблему. Так, значна кількість дітей на Рівненщині у 1944–45 навчальному році не була охоплена навчанням, оскільки не вистачало більш як 1660 вчителів [5, арк. 1].

На 1944–45 навчальний рік контингент набору студентів на перший курс був встановлений 150 чоловік (90 чол. – на мовно-літературний факультет і 60 чол. – на фізико-математичний). Тоді ж відновило роботу й заочне відділення. Директором інституту був призначений Олександр Сергійович Шева, який до війни викладав у вузі українську літературу. Як і в період становлення інституту 1940–41 рр., допомогу в організації його роботи мав надати обласний відділ освіти [15, арк. 5; 5, арк. 14].

За спогадами Григорія Івановича Хромова, який за направленням НКО УРСР 17 червня 1944 р. прибув до Рівного на постійну роботу викладачем російської літератури вчительського інституту, в його приміщенні «гуляв вітер, скрипіли на всі голоси зірвані з петель уламки віконних рам, гримали без замків та крічків двері» [33].

Зауважимо, що він уже мав досвід роботи у вищій школі, оскільки по закінченні у 1939 р. Московського інституту історії, філософії та літератури працював у Новозибківському педінституті. Проте на відміну від Г. І. Хромова частина викладачів, які були направлені до Ровенського вчительського інституту у перші повоєнні роки, професійну кар'єру лише розпочинали. Це були переважно випускники Харківського, Київського, Одеського університетів. За архівними даними у 1944–45 навчальному році в Ровенському вчительському інституті працювало 16 викладачів, з них лише половина мала педагогічний стаж від двох до п'яти років [5, арк. 14].

Однією з головних проблем відновленого вузу в умовах війни стало питання добору студентів. Саме тому вже в червні 1944 р. був проведений набір на підготовчі курси. «Вибирати не приходилося, – згадував Г. І. Хромов, – хто звертався, того й приймали, аби лише був із трудової родини» [33]. Проте в середині серпня роботу підготовчих курсів довелося призупинити і спільно викладачам та майбутнім студентам зайнятися заготівлею дров в с. Волошки (на той час Олександрійського району Рівненської області), адже попереду чекала сувора зима у ще не відремонтованій будівлі інституту.

На мовно-літературному (філологічному) факультеті з числа слухачів підготовчих курсів, які їх успішно закінчили, було укомплектоване лише українське відділення, а групу російського відділення довелося набирати, виїжджаючи в населені пункти Київської області (Біла Церква, Тараща), оскільки російська мова поміж місцевого населення на Рівненщині звучала ще рідко. Фактично на перший курс вдалося набрати 140 студентів, з них 90 – на факультет мови та літератури і 60 чол. – на фізико-математичний [5, арк. 14]. Із 11 студентів (за іншими архівними даними – 12), які навчалися в інституті на мовно-літературному факультеті до червня 1941 р., вдалося укомплектувати групу другого року навчання [33; 5, арк. 14].

Навчання у відновленому Ровенському державному вчительському інституті розпочалося 11 жовтня 1944 р. і було завершено 20 серпня 1945 р. [18, арк. 10]. Перший випуск відбувся 17 серпня 1945 р. За спогадами Г. І. Хромова на мовно-літературному факультеті кваліфікацію вчителя мови і літератури 5–7-х класів середньої школи було присвоєно семи випускникам українського відділення та чотирьом російського [33]. Випускників на фізико-математичному факультеті не було, оскільки набрати студентів на другий курс навчання не вдалося [5, арк. 14]. П. В. Йова подавав інформацію, що загалом у 1945 р. учительський інститут закінчило 16 чоловік [30, с. 8]. Найбільш до-

стовірними можуть бути дані, наведені у зведених статистичних звітах інституту за 1945 р.: «випущено 10 чол. по стаціонару і 1 чол. по заочному відділенню – всього 11 чол.» [17, арк. 8].

У цей час на теренах України повним ходом йшла відбудова зруйнованого війною народного господарства. Як слушно стверджують В. К. Баран та В. М. Даниленко, за таких умов значно загострились соціальні проблеми. Сотні тисяч людей ще жило в бараках і підвальних приміщеннях. Не вистачало харчів, одягу, інших предметів першої необхідності [1, с. 27]. При цьому у найкоротші строки необхідно було відновити зруйновану війною шкільну мережу, відбудувати навчально-матеріальну базу і головне – укомплектувати школи кваліфікованими учителями [32, с. 276; 36, с. 72–76.]. Відновлення роботи Ровенського вчительського інституту розглядалося як одна із ланок ефективного функціонування усєї системи педагогічної освіти в радянській Україні.

Як вдалося з'ясувати, у перші повоєнні роки рівненським студентам і викладачам не вистачало самого необхідного для нормальних умов життя. Так, у червні 1945 р. із бази постачання шкіл господарською частиною вузу було отримано 200 м тканини (мануфактурної бязі), яку розподілили між студентами і викладачами [17, арк. 5]. Підмогою у покращенні матеріальних умов життя виступало інститутське підсобне господарство [17, арк. 70 зв.]. Виділену для колективу інституту землю (від 13 до 20 гектарів) засівали зерновими (для цього в господарстві утримували 14 коней), для потреб студентської їдальні вирощували картоплю та городину. Однак давалася взнаки відсутність досвіду, й ця справа, як зазначалося у звітах, потребувала поліпшення [20, арк. 11]. Як позитивний момент матеріально-побутових умов життя слід відзначити наявність гуртожитку, який розміщувався у західному крилі навчального корпусу інституту, і в якому до початку 1950-х рр. проживали майже усі іногородні студенти, а також частина викладачів.

Допоки в приміщенні інституту не був проведений капітальний ремонт котлів центрального опалення та водопроводу, перший навчальний рік викладачі і студенти працювали в надзвичайно складних умовах. Вікна аудиторій були забиті дошками та закладені цеглою. В приміщенні обігрівалися пічками, влаштованими з металевих бочок [19, арк. 34]. Однак колектив інституту працював, не покладаючи рук, попри відсутність навчальних програм, а також підручників (навіть у викладачів) та незначні на перших порах фондові збірки інститутської бібліотеки. Так, за спогадами Г. І. Хромова на початок навчання по-

щастило зібрати всього 250 книг. Невдовзі вдалося розшукати частину книжкового фонду інститутської бібліотеки – 3 тисячі томів, яку німецькі окупанти вивезли і складували у підвальних приміщеннях житлових будівель Рівного [13, арк. 1; 18, арк. 1]. Однак уже в 1945 р. великими партіями до інститутської бібліотеки з Харківського та Одеського університетів почала надходити навчальна та художня література, що дозволило збільшити її книжковий фонд до 8700 томів [37]. Проте ще і в 1946–47 навчальному році в бібліотеці були відсутні прозові твори Т. Шевченка, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького та інших класиків української літератури. А такі навчальні предмети як давня українська література та українська література XVIII ст. за відсутності підручників та художніх творів у перші післявоєнні роки студентам доводилося засвоювати виключно зі слів самих викладачів [13, арк. 1, 17].

Наприкінці 1940-х рр. матеріально-побутові умови життя рівненських студентів поступово почали покращуватися, на що звернули увагу члени комісії по обстеженню роботи Ровенського вчительського інституту, яка працювала 28 листопада – 2 грудня 1949 р. у складі викладачів Львівського державного педагогічного інституту та представників Ровенського ОК КП(б)У: «Переважає кількість студентів живе в гуртожитку. Освітлення електричне, однак дуже погане, а вечорами часто приходиться працювати при кerosинових лампах. При інституті є столова і продуктова крамниця, духова кімната, кімната для прання білизни та кімната, в якій студенти варять собі харчі. Непогане теж приміщення клубу... В гуртожитку студенти живуть переважно по 4 в одній кімнаті та мають добрі умови праці» [8, арк. 23]. Зазначимо, що проживання в гуртожитку і навчання у вузі студенти мали оплачувати [16, арк. 17]. При цьому зберігалось їх стипендіальне забезпечення [19, арк. 10].

Складною проблемою, яка потребувала великих зусиль адміністрації вузу та викладацького складу упродовж 40–50-х рр. було виконання планових показників набору студентів. Вони, як правило, затверджувалися Міністерством освіти УРСР для усіх вчительських інститутів однакові, без урахування специфіки західних областей України, де ще було не так багато випускників середніх шкіл. При цьому практикувалося їх неодноразове підвищення. Так, планові показники набору студентів до Ровенського вчительського інституту в 40–50-і рр. коливалися від 125 чоловік до 250 чоловік на обидва факультети [15, арк. 5; 10, арк. 2].

Аналіз звітної документації засвідчує, що Ровенському вчительському інституту виконати їх у повному обсязі було не під силу. Ось

як сама адміністрація вузу аналізувала наслідки прийому студентів на перший курс у 1946 р.: «Недостатній приплив студентів в інститут пояснюється ...: а) дуже обмеженою кількістю випускників, що їх дали цього року середні школи Ровенської області; б) територіальною скупченістю учительських інститутів в радіусі 90 км. (є ще 2 інститути – Кременецький і Луцький)» [17, арк. 12].

Потрібно віддати належне Міністерству освіти УРСР, йдучи назустріч побажанням керівництва Ровенського вчительського інституту, як виняток, дозволялося продовжувати прийом заяв від абітурієнтів до 10 вересня (як це мало місце у 1950 р.) [10, арк. 60], або ж зараховувати на навчання абітурієнтів інших вузів республіки (наприклад, Львівського педагогічного інституту), які не пройшли за курсом у ці вузи.

Мусимо констатувати, що у післявоєнні роки у Ровенському вчительському інституті за результатами екзаменаційних сесій фіксувався доволі значний відсів студентів. Це пояснювалося низькою грамотністю вступників до вузу з української та російської мови, оскільки більшість із них мали освіту лише за 9 класів середньої школи (і навіть були з освітою за 8 і 7 класів), систематичними пропусками лекцій і небажанням частини студентів працювати, слабкою підготовкою випускників рівненських шкіл з арифметики та фізики [17, арк. 12; 20, арк. 10 зв.; 14, арк. 17]. Так, упродовж 1944–45 навчального року з різних причин було відраховано 40 студентів, що склало більше 20 % від їх загальної чисельності [5, арк. 14].

З огляду на це мали місце випадки, коли керівництво Ровенського вчительського інституту змушене було вдаватися до заборонених Міністерством освіти УРСР заходів, а саме, самовільно набирати більшу кількість студентів на перший курс, ніж це вимагалось відповідно до плану набору, не звітуючись про це в офіційних документах. Таким чином, у разі відсіву частини студентів за неуспішність, загальні показники чисельності студентів не зазнавали значних змін.

Наголосимо, що подібна практика спостерігалася й у багатьох інших вузах УРСР, що засвідчувало про недоліки директивної плановості в питанні набору студентів. За даними управління у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР лише за перший семестр 1946–47 навчального року з вищих навчальних закладів України було відраховано більше 10 % студентів [6, арк. 76]. Не дивлячись на великі обсяги робіт з організації навчального процесу у перші повоєнні десятиріччя за вище вказані прорахунки та ряд інших позбулися директорських посад Шева Олександр Сергійович (керував Ро-

венським вчительським інститутом у 1944–45 рр.) [20, арк. 9], Бондур Степан Петрович (обіймав посаду у 1948–53 рр.) [22, арк. 118].

Рівень підготовки педагогічних кадрів перебував у прямій залежності від професійного та наукового потенціалу викладацького складу вузу. Так, у 1949 р. його робота зосереджувалася на кафедрах: основ марксизму-ленінізму, педагогіки, мови, літератури, фізики, математики. Особлива увага зверталася на устаткування лабораторій і кабінетів кафедр приладами та навчальними посібниками [8, арк. 23]. Відзначимо кількісний ріст викладачів вузу. Так, якщо у Ровенському вчительському інституті у 1949 р. працювало 26 викладачів, то на початку 60-х рр. – вже близько 70 [21, арк. 3; 29].

Поступово долаючи труднощі, вдалося налагодити наукову роботу. Судячи із звітної інформації, наприкінці 1940-х рр. наукова діяльність викладачів вузу переважно обмежувалася читанням науково-популярних лекцій для студентів, робітників підприємств, партійних та громадських організацій обласного центру та участю у наукових сесіях. Однак почала приділятися увага й роботі над дисертаційними дослідженнями, підготовці і складанню кандидатських мінімумів. Так, у 1948 р. над дисертаціями працювало вже 5 викладачів [8, арк. 1–2]. Проте минуло ще 5 років, перш ніж у Ровенському вчительському інституті був підготовлений перший кандидат філологічних наук Г. І. Хромов. Починаючи з 1957 р. в інституті почали друкувати наукові записки і тези доповідей та повідомлень щорічних наукових конференцій кафедр [26, арк. 39].

Як і в довоєнні десятиріччя, однією з головних жертв політично-го терору 40-х – початку 50-х рр., який продовжував розгортатися в радянській Україні, стала українська інтелігенція, і, зокрема, викладачі вузів.

26 липня 1946 р. ЦК ВКП (б) ухвалив резолюцію про «серйозні недоліки і помилки» керівництва української компартії. Серед численних звинувачень на адресу ЦК КП (б)У домінувала недостатня увага «до підбору й ідеологічно-політичного виховання кадрів у галузі науки, літератури й мистецтва», де знайшла притулок «ворожа буржуазно-націоналістична ідеологія». Своєрідним звітом ЦК КП(б)У про виправлені помилки стали власні ідеологічні постанови, яких лише від серпня до жовтня 1946 р. з'явилося п'ять: про «Історію української літератури», про журнал «Перець», про журнал «Вітчизна», дві постанови про репертуар театрів. У них містився детальний перелік проявів українського націоналізму та космополітизму в мистецтві, науці й культурі. Партійні резолюції відкри-

ли кампанію «критики» й «самокритики» у пресі та на засіданнях науково-культурних інституцій [3, с. 270].

В умовах жорсткого ідеологічного тиску в 40-х – на початку 50-х рр. працювали й викладачі Ровенського вчительського інституту. У навчально-методичній роботі вони мали керуватися вказівками вести рішучу боротьбу «з формалізмом та ідеологічними викривленнями у викладанні» [12, арк. 22]. В зазначений період у звітах про роботу викладачів рівненського вузу як певні ідеологічні кліше нерідко звучало таке: «...в умовах західних областей України, де є націоналістичні пережитки учителю особливо потрібно працювати над вихованням радянського патріотизму» [13, арк. 24 зв.]. Так, у 1949 р. викладачам мовно-літературного факультету пропонувалося згідно з розпорядженнями Міністерства освіти УРСР, які не підлягали розголошенню, виключити зі списків рекомендованої літератури, вміщених в програмах і робочих планах з усіх дисциплін літературного циклу та вилучити з ужитку в навчальній роботі лекції, статті, книжки, конспекти «безрідних космополітів» Юзовського, Борщагівського, Альтмана, Стебуна та інших театральних критиків. А викладачам педагогіки пропонувалося вилучити з навчального процесу всю педагогічну літературу професора Я. Б. Резніка, «як таку, що наскрізь просякнута буржуазним космополітизмом» [9, арк. 45].

Однак в середині 1950-х рр. до навчальних програм курсів марксизму-ленінізму, літератури, мовознавчого циклу, педагогіки довелось знову вносити зміни, направлені на подолання культу особи Сталіна [25, арк. 9]. Безумовно, подібна «опіка» зі сторони партійних органів не сприяла ефективності в організації навчального процесу.

Не оминули студентів і викладачів Ровенського вчительського інституту репресії в останні роки сталінського режиму. Так, у 1946–49 рр. курс літературознавства на мовно-літературному факультеті читала випускниця Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка Віра Дмитрівна Глущенко. Лише за те, що в її навчально-методичному забезпеченні курсу були зафіксовані посилання на вже згаданого літературного критика Стебуна, в середині 1949–50 навчального року вона була звільнена з роботи «як людина, яка не заслуговує довіри у вихованні студентської молоді» [11, арк. 15]. Сучасна дослідниця сталінських репресій проти молоді Рівненщини у другій половині 1940-х рр. Р. П. Давидюк вказує у своїй публікації на зв'язки з націоналістичним підпіллям студентів Ровенського вчительського інституту Олександра Омельчука та Костянтина Юри

[4, с. 260, 262]. За нерозголошення особистих зв'язків та свого батька в минулому з «українськими буржуазними націоналістами» у другій половині 1952–53 навчального року був виключений з інституту студент фізико-математичного факультету Р. П. Орловський [23, арк. 96].

Як стало відомо, список репресованих від Ровенського педагогічного інституту продовжував поповнюватися і в добу «хрущовської відлиги». Так, у вересні 1963 р. була заарештована студентка 3 курсу фізико-математичного факультету Трохимович Марія Миколаївна, яку слідчі радянські органи звинуватили у «виношуванні ідей українських буржуазних націоналістів про відрив України від УРСР» [28, с. 3].

Під жорстким контролем Міністерства освіти УРСР перебувало питання державного розподілу випускників Ровенського вчительського інституту. Найчастіше вони отримували направлення на роботу у межах Рівненщини, хоча практикувався розподіл і в інші, насамперед західні області України, зокрема, Дрогобицьку. Відповідно до міністерських наказів був налагоджений організований виїзд випускників до місця призначення [7, арк. 10; 23, арк. 96]. При цьому на обласний відділ освіти покладалися обов'язки створити молодим спеціалістам належні матеріально-побутові умови та надати необхідну допомогу в роботі, що на практиці, враховуючи економічну ситуацію в радянській державі, виконати було майже неможливо [7, арк. 10].

Так, за спогадами Гурія Васильовича Бухала, випускника Ровенського вчительського інституту 1951 р., який отримав направлення на роботу у найвіддаленіше від Рівного с. Ніговище Зарічненського району, вчителі місцевої школи, як і повсюди на той час, жили без самих елементарних побутових умов. Адже село не було електрифіковане, його жителі користувалися газовими лампами, свічками, а то й лучиною (смолистими скалками з колод сосни) [2, с. 261].

За даними П. В. Йови з 1944 р. по 1953 р. стаціонарне відділення Ровенського вчительського інституту з дворічним терміном навчання закінчило 1367 чол., а заочне – 1167 чол. [29].

У другій післявоєнній п'ятирічці підготовка вчительських кадрів продовжувала розширюватись і удосконалюватись. Цьому сприяло швидке зростання шкільної мережі, зумовлене переходом на загальне семирічне навчання в селах і десятирічне в містах, невпинне збільшення контингентів учнів. Усі учительські інститути реорганізуються в педагогічні [32, с. 277].

У 1953 р. Ровенський вчительський інститут з дворічним терміном навчання був реорганізований у Ровенський педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання. Підставою послужила По-

станова Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(Б)У від 15 серпня 1952 р. і наказ Міністерства освіти УРСР від 30 травня 1953 р. [22, арк. 101]. Уперше для зміцнення професорсько-викладацького складу вузу висококваліфікованими кадрами був оголошений конкурс для заміщення вакантних посад [22, арк. 68].

З подовженням термінів навчання відповідно зростає кількість студентів, саме тому нагальною потребою стає розширення аудиторій, лабораторій тощо. Оскільки в навчальному корпусі вузу розміщувався студентський гуртожиток, його житлові площі переобладнали під навчальні аудиторії [24, арк. 14]. Таким чином, внутрішні резерви щодо розв'язання цього питання були вичерпані. Натомість з'явилася ще одна проблема – відсутність нормальних умов для проживання студентів, адже відтепер все більше їх змушено було проживати на приватних квартирах [25, арк. 7]. Лише на початку 1960-х рр. поруч із головним корпусом був споруджений новий студентський гуртожиток на 420 місць із усіма комунальними зручностями [29].

У 1959 р. були проведені значні за обсягом будівельні роботи з розширення навчального корпусу вчительського інституту за рахунок прибудови його східного крила, яке у міжвоєнний період польська влада так і не спромоглася добудувати. Так з'явився в інституті кінофікований актовий зал на 400 місць, була відкрита нова студентська їдальня. Добудова інститутського приміщення дозволила внести деякі зміни у використання вже існуючої навчальної площі. Зокрема, клубна зала була переобладнана під читальню студентської бібліотеки. В старому приміщенні їдальні почала працювати гардеробна [31].

Того ж року в інституті відкрився новий педагогічний факультет по підготовці вчителів з вищою освітою для 1–4 кл. середньої школи. У зв'язку із збільшенням контингенту студентів зросла кількість викладачів, були створені нові кафедри: музики, співів, педагогіки і методики початкової освіти, іноземних мов, фізичного виховання [29].

Кінець 1950-х рр. був позначений новими вимогами до радянської школи щодо перебудови системи підготовки вчителів на основі тісного поєднання навчання із суспільно корисною працею [32, с. 277]. Прагнучи забезпечити ґрунтовну політехнічну підготовку майбутніх вчителів, з 1957 р. студентам філологічного факультету Ровенського державного педагогічного інституту почали надавати (після п'ятирічного строку навчання) ґрунтовну музичну освіту [25, арк. 164]. З 1 вересня 1959 р. на фізико-математичному факультеті рівненського вузу почали готувати вчителів фізики і креслення та фізики і трудового навчання [31].

Починаючи з 1965 р. в Ровенському педінституті вже функціонувало 12 кафедр, на яких працювало 119 штатних викладачів. З них 25 мали науковий ступінь кандидата наук та вчене звання доцента, 37 – старшого викладача, 57 викладачів та асистентів, 40 працівників учбово-допоміжного та учбово-виробничого персоналу. До послуг студентів в інституті було 16 навчальних кабінетів, учбова майстерня, 14 лабораторій, які щороку поповнювалися необхідною апаратурою та приладдям [29]. У 1968–69 навчальному році був відкритий новий музично-педагогічний факультет [27, арк. 9].

У середині 1960-х рр. інститут готував вчителів для середніх шкіл з таких спеціальностей: математики, фізики, української мови та літератури, російської мови та літератури, педагогіки та методики початкової освіти, педагогіки та психології (дошкільної) – з чотирирічним терміном навчання і української мови, літератури та співі – з п'ятирічним терміном навчання.

По спеціальностях педагогіка та методика початкової освіти і педагогіка та психологія (дошкільна) в 1963 р. було відкрите вечірнє відділення.

Продовжувала удосконалюватися заочна форма навчання. В середині 1960-х рр. на заочному відділенні Ровенського педагогічного інституту без відриву від виробництва готували вчителів з таких спеціальностей: математика, українська мова та література, російська мова та література, педагогіка та методика початкової освіти, педагогіка та психологія (дошкільна).

У 1965 р. на денному відділенні вузу навчалось 1138 чол., на вечірньому – 50, на заочному – 1277. За час навчання в інституті студенти, окрім основного фаху, набували ряд допоміжних професій, необхідних для вчителя: кіномеханіка, радіооператора, громадського інструктора спорту, спортивного судді, спеціаліста по домоводству.

Підсумовуючи 25-літній шлях розвитку Ровенського державного педагогічного інституту його ректор П. В. Йова з гордістю зазначав, що за цей час путівку в професійне життя було надано 5622 випускникам. Понад 300 колишніх студентів на той час працювало директорами та завідувачами навчальних частин шкіл, багато колишніх вихованців обіймало відповідальні посади в радянських та партійних органах влади, успішно займалося викладацькою і науковою роботою в рідному вузі, Українському інституті інженерів водного господарства, на загальнонауковому факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, в наукових інститутах АН УРСР [29].

Таким чином, у 40–60-і рр. ХХ ст. ефективність діяльності першого вищого педагогічного закладу у Рівненській області перебувала у прямій залежності від економічного розвитку українського суспільства. Найскладніші роки його розвитку припали на період відбудови зруйнованого війною народного господарства (40-і – початок 50-х рр.). Багато проблем життєдіяльності цього навчального закладу вдалося розв’язати завдяки спільному ентузіазму викладацького складу та студентів. З другої половини 50-х – на початку 60-х рр. зміцніла матеріальна база вузу, з’явилися реальні можливості для розкриття творчого потенціалу викладацького складу, якіснішої підготовки педагогічних кадрів. Незважаючи на постійний ідеологічний тиск з боку партійного керівництва, саме у ці роки був закладений міцний фундамент у формування його навчально-наукового потенціалу, який у повну силу розкрився у 70–80-х рр. ХХ ст.

Джерела та література:

1. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с. (Україна кризь віки: В 15 т.; т. 13).
2. Бухало Г. Віддаль у півстоліття, або ніговищанські ескізи / Г. Бухало // Західне Полісся: Історія та культура: матеріали краєзн. конф., присвяченої 60-літтю утворення Зарічненського району та 20-літтю аварії на Чорнобильській АЕС. Вип. 2 / Зарічненська райдержадміністрація, Рівненський обл. краєзнавчий музей, Рівн. обл. краєзн. тов.-во. – Вип. 2. – Рівне: видавець Зень О. М., 2006. – С. 157–267.
3. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я. Грицак – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
4. Давидюк Р. П. Репресії проти учнівської молоді Ровенщини у другій половині 40-х років ХХ століття / Р. П. Давидюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Історичні науки. – Луцьк: Вежа, 2007. – № 1. – С. 259–264.
5. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 400. – Оп. 3. – Спр. 77. – Арк. 1.
6. ДАРО. – Ф. 400. – Оп. 3. – Спр. 190.
7. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 2.
8. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 3.
9. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 5.
10. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 13.
11. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 14.
12. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 31.

13. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 32.
14. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 38.
15. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 40.
16. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 46.
17. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 62.
18. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 65.
19. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 67.
20. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 68.
21. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1. – Спр. 78.
22. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 1.
23. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 6.
24. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 22.
25. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 29.
26. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 36.
27. ДАРО. – Ф. р-479. – Оп. 1а. – Спр. 143.
28. Захмарна З. Обпалена 60-тими / Захмарна З. // Український націоналіст. – 2006. – жовтень. – № 19.
29. Йова П. В. Перший в області / П. В. Йова. // Червоний прапор. – 1965. – 27 березня.
30. Йова П. В. Перший в області / П. В. Йова // Ровенський державний педагогічний інститут (1940–1965). – Львів: Каменяр, 1966. – С. 5–26;
31. Міщишин С. Ровенський педінститут розширюється /С. Міщишин // Червоний прапор. – 1959. – 17 червня.
32. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917–1967). – К.: Рад. школа, 1967. – 482 с.
33. Рівненський обласний краєзнавчий музей. – 2289/25 доп.
34. Ровенський державний педагогічний інститут (1940–1965) / [Упоряд. П. В. Йова, П. Я. Лещенко]. – Львів: Каменяр, 1966. – 171 с.
35. Ровно 700 років. 1283–1983: Збірник документів і матеріалів / [Упоряд. З. А. Андропова та ін.]. – К.: Наук. думка, 1983. – 195 с.
36. Романець Л. Матеріально-побутові умови праці повоєнного учительства /Л. Романець, І. Романюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 12. – Рівне, 2008. – С. 72–76.
37. Хромов Г. Роки зростання /Г. Хромов // Червоний прапор. – 1979. – 25 квітня.